

Nöden i Bohusläns skärgård 1809

Av Sven Rydstrand

Ur LP 1981 05 22

Den stora sillfiskeperiod som började vid mitten av 1700-talet, var definitivt slut år 1809. Redan tio år tidigare hade sillen börjat komma senare än vanligt. Under 1700-talet hade sillen börjat komma in till skärgården redan i september månad, och fiskeperioden kunde då vara ända tills mars och april, men år 1800 kom inte sillen in förrän i januari, och efter några år uteblev den helt.

Man grubblade mycket över varför sillen försvann, men bland fiskarebefolkningen var man helt på det klara med att det var trankokerierna som kört bort sillen. Allt det illaluktande sillgrumset, som man till stor del släppte ut i sjön, skrämde bort sillen, trodde man. Grumset brände bort vegetabilerna på sjöbottnen, och det var där som sillen sökte sin föda. Att grumset var farligt för växterna förstod man, ty om bönderna gödslade sina åkrar därmed, så förbrändes säden och det blev dålig skörd. Även ostronen, som förr fångades rikligt vid Bohuskusten, hade dödats av sillgrumset.

Men när sillfisket upphörde, blev det nöd i Bohusläns skärgård. Fiskaren och trankokeriarbetaren hade inget annat att leva på än fisket, och när detta upphörde blev han fattig.

En som kände till läget i skärgården vid denna tid, var bonden och riksdagsmannen Andreas Jönsson på Orust, som den 25 aug. år 1809 höll ett anförande härom i bondeståndet, varur vi här kan återge följande:

"I forna tider då en rik sillfångst varje år spred allmän välmåga, kunde skärgårdsmannen ej allenast förskaffa sig alla de nödvändighetsvaror, som han för kontanta penningar alltid måste

inköpa, utan även använda sitt överskott till vidmakthållande och förökande av dyrbara fisketyg samt förbättring av sina hus.

En oavbruten årlig förbättring fordrades för fortfarandet av denna lyckliga period, och den mängd av år under vilka sillen på sina sträcktåg åt Norden besökte bohuslänska skärgården, hade gjort fiskaren säker. Hans hushållning inrättades därefter, och om det förflutna årets vinst icke var tillräcklig för utgifterna fruktade han ej att göra skulder med förbindelse att betala dem med det han kommande sillfiske påräknade. Den verkligt förmögne och den som intet ägde levde nu lika, då krediten lämnade alla tillgång till penningar, vilka emot tre eller högst fyra procent i ränta med begärlighet utlämnades, och i samma mån som myntet var lätt åtkommet, var det även snart förstört.

Men när sillfångsterna uteblev skulle liksom förr nödiga livsmedel anskaffas och räntor på tagna lån betalas, men varifrån skulle man nu hämta medel härtill? Varje krediter sökte nu återfå vad han borgat, och då betalningen uteblev måste panten gå i mät. På så sätt blev en mängd fiskare husvilla och betagna förmågan att av fisket draga någon fördel, sedan även de pantsatta fisketygen måste lämnas. Berövade sin egendom återstod för skärgårdens innevånare endast tiggarestaven. Bonden måste nu föda dem, som tillförende bidragit till en lätt avsättning av hans produkter.

Men ännu var inte olycksmåttet rågat, ännu återstod det hårdast slaget genom krigets utbrott. Bohusläns nära belägenhet till Norge gjorde besvärligheterna, som alltid äro följder av krig, härstädes mångdubblade, lantvärnets utskrivning och beklädnad, gärder och de täta kronoskjutsningarna och transportererna medtogo allmogens sista krafter, och med huru liten skonsamhet den behandlades kan nog samt finnas därav, att packkistor bestående av ungefärliga en tolfth ohyvlade bräder, som varje vecka skickades från Västra Kommissariatet i Vänersborg till den vid norska gränsen förlagda armén vid pass fjorton mil med kronoskjuts, tomma hit återsändes, sedan den proviant de innehöllo å vederbörlig ort blivit avlämnad.

På detta sätt hanterad kunde bonden, som dessutom av trenne års missväxt var bragt på obestånd, icke hjälpa sig själv, ännu mindre andra, och att hungra blev således den fattige fiskarens lott. Sista året fångades ej så mycket sill att denne kunde därav tillaga sig en rätt för dagen och även under våren och sommaren vågade han ej

fortsätta sitt vanligen idkade backefiske, sedan förra årets erfarenhet visat att fiskeskutorna blivit till Norge förde och tagne."

Meningen med riksdagsmannens inlägg var att få till stånd en sänkning av skatter och pålagor för Bohusläns skärgårdsbefolkning, så att inte samhällena helt skulle dö ut. Han fick stöd av de övriga riksdagsmännen från Bohuslän. Men likväl blev det så att trankokerierna lades i ruiner, att många små skärgårdssamhällen försvann och att befolkningen därifrån sökte sig upp på landsbygden för att bli torpare och backsittare.